
GYORS TÉNYKÉP

A SZLOVÉN–MAGYAR HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATOK LEHETŐSÉGEI A SZLOVÉN REGIONALIZMUS TÜKRÉBEN¹

(Possibilities of Slovenian–Hungarian Cross-border
Co-operations from Regional Point of View)

HARDI TAMÁS

Kulcsszavak:

határon átnyúló együttműködés Szlovénia területfejlesztés

A Magyarországgal szomszédos hét ország közül délnyugati szomszédunkkal, Szlovéniával közös határszakaszunk a legrövidebb, ugyanakkor a határátkelővel legsűrűbben ellátott. Magyar oldalon is élnek szlovének, s Szlovéniában is élnek magyar nemzetiségűek. A két rurális térség találkozásánál így ideális feltételek mutatkoznak a határon átnyúló együttműködések szervezésére. Tanulmányunk ezeknek a szlovéniai területfejlesztési hátterét igyekszik bemutatni, a rendszert, a terveket, amelyekben Magyarország, a határon átnyúló tevékenység is megjelenik. Ezen túl röviden bemutatjuk a határtérség néhány együttműködését is.

Szlovénia határ menti területei

Kis területű ország lévén Szlovénia arányaiban lényegesen nagyobb határhossz jut egy egységnyi területre, mint a nagy európai államokban. Így területének nagy része határ menti térség. Ennek megfelelően a szlovén területfejlesztés meglehetősen hangsúlyosan kezeli a kérdést. Dokumentumaik azonban még meglehetősen rövid múltra tekintenek vissza, a törvények, stratégiai tervek, a regionális politika intézményei az elmúlt három évben születtek, így a határtérségekre irányuló törekvések a gyakorlatban még nem nyilvánulnak meg teljes egészében. Szemléletüket tekintve azonban a regionális programozás első szakaszának lezárultával várható, hogy élénkülni fog az érdeklődés a határon átnyúló együttműködések iránt. Alapvető dokumentumaik, pl. a Nemzeti Fejlesztési Program több esetben is megemlíti a határon átnyúló üzleti, vállalkozási és infrastrukturális kapcsolatok jelentőségét, s nagy befolyást tulajdonít a szomszédos országok határ menti térségeinek a szlovén határ menti térségek fejlődési lehetőségeire.

Az ország teljes vízi és szárazföldi államhatára 1334 kilométer, ebből a horvát határ a leghosszabb, 50,2%, az osztrák határ 24,7%, az olasz 17,4%, míg Magyarországnak csak 6,7%-al részesedik. Szlovénia területének és népességének több mint fele számít határrégióknak, ill. határrégióban élnek (1. táblázat).

A rendszerváltás előtt az olasz és osztrák határ menti területek jellemzően a két világrendszer közötti határ menti területek közül a legnyitottabbnak számítottak. Intenzív kapcsolatok éltek a személyek és az áruk vonatkozásában, ugyanakkor a tőke mozgása lényegesen szerényebb volt, a külföldi beruházásokat a politikai különbségek akadályozták. Az eltérő életszínvonal és a szolgáltatások minőségi különbsége miatt egy, az átlagtól eltérő fogyasztói struktúrát alakított ki az osztrák és az olasz határ mentén. Az osztrák és olasz oldal lakosai vásárolni és szabadidőt eltölteni jöttek át Szlovéniába (ill. Jugoszláviába), míg a szlovén lakosok dolgozni, tanulni és pénzügyeiket intézni jártak át külföldre.

1. TÁBLÁZAT

Határ menti régiók, népességük és népsűrűségük Szlovéniában, 2001
(*Border Regions, Population and Population Density in Slovenia, 2001*)

Szomszédos ország	Terület (ezer km ²)	Népesség 1991 (ezer fő)	Népsűrűség (fő/km ²)	Részesedés Szlovénia területéből (%)	Részesedés Szlovénia népességéből (%)
Horvátország	6,484	462,683	71,4	32,0	23,5
Ausztria	3,885	458,248	118,0	19,2	23,3
Olaszország	2,889	181,356	62,8	14,3	9,2
Magyarország	0,948	89,887	94,8	4,7	4,6
<i>Összesen*</i>	<i>11,914</i>	<i>1 001,032</i>	<i>84,0</i>	<i>58,8</i>	<i>50,9</i>

*Az „összesen” érték kisebb, mint az egyes értékek összege, mivel több régió két országgal is határos.

Forrás: Szlovénia Nemzeti Fejlesztési Programja.

A magyar–szlovén határ politikai okokból többé-kevésbé hermetikusan zártnak volt tekinthető – szlovén szemszögből. A szlovén területfejlesztők véleménye szerint ez az elzártság vezetett a Prekmurje régió társadalmi és gazdasági hanyatlásához, a rurális gazdasági és társadalmi struktúra konzerválódásához.

Történelmi léptékben évszázados határ, de most, az önálló szlovén államiság megteremtésével újnak számító szlovén–horvát határ Szlovénia leghosszabb határa. Ez a határ egy politikai, kulturális elválasztó vonal, de a két ország határ menti régiói ezer szállal össze vannak kötve gazdasági, társadalmi, családi szempontból. Az új államhatár következtében Horvátország bizonyos, korábban Szlovéniához gravitáló határ menti térségei elvesztették kapcsolataikat, míg, a Szlovéniához közel eső számos periférikus terület (főleg a települések szintjén) fejlődésnek indult. A EU bővítés után ez a határ lesz a Európai Unió egyik délkeleti határa, s mint ilyen, szigorú schengeni külső határ. Az élő kapcsolatokban az új szabályok bevezetése jelentős problémákat fog okozni. Ezeknek a problémáknak a megoldása miatt Szlovénia jelentős figyelmet fordít a határon átnyúló együttműködésekre Horvátországgal. Már elkészült a határon átnyúló együttműködések fejlesztésére vonatkozó közös stratégiai terv vázlata. Központi keretből hoztak létre és tartanak fenn egy alapot, amely az olyan projekteket finanszírozza, melyeknek határon átnyúló hatása van, de nem infrastrukturális jellegűek. Mindezekon felül speciális programok tá-

mogatják a vállalkozásokat a határ menti térségekben. A schengeni határőrizetre való felkészülés növeli az infrastrukturális beruházások iránti igényeket, de ezeket a beruházásokat Szlovénia az előcsatlakozási periódus feladatai közé sorolja.

A magyar határ menti szlovén területek

Szlovéniában a Pomurje NUTS 3 szintű régió határos Magyarországgal. Területe 1336 km², Szlovénia területének 6,6%-a, lakossága 130 000 fő, a szlovén lakosság 6,5%-a. A terület két NUTS 4 szintű területi egységre oszlik, a Mura folyó választja ketté: a folyó bal oldalán Prekmurje, jobb oldalán Prlekija. Prekmurje területén található a Goricko-i és Lendvai dombságot, a feltöltött Ravensko és Dolinsko síkságot, míg Prlekija oldalán az Apasko és Mura menti síkság és dombság található. A régióban 26 helyi önkormányzat (občina = község) létezik, ezek az önkormányzatok jelentik a NUTS 5 szintet, amely az országos szint alatti egyetlen önkormányzati/közigazgatási szint Szlovéniában. A 26 község 345 települést tömörít. A NUTS 4 és 5 besorolás között található a körzetek, szám szerint négy: Gornja Radgona, Ljutomer, Murska Sobota, Lendava.

2. TÁBLÁZAT

Az egy főre jutó GDP alakulása Szlovénia különböző területi szintjein az EU 15 átlagához viszonyítva, 2001
(GDP/capita in the Different Spatial Leves of Slovenia in Comparison with EU 15 Average, 2001)

	1995	1996	1997	1995–97
	EU 15 = 100%			
Szlovénia (NUTS 0, NUTS 1)	64	66	68	66
NUTS 2				
Slovenia-Ljubljana	85	87	89	87
Slovenia-Province	57	59	60	59
NUTS 3				
Central Slovenia	85	87	89	87
Littoral-Karst	65	68	70	68
Gorenjska	59	61	63	61
Goriška	63	65	67	65
Savinjska	61	63	63	62
South-East Slovenia	59	61	63	61
<i>Pomurska</i>	50	52	52	51
Notranjsko-kraška	54	56	58	56
Podravska	52	54	56	54
Carinthia	55	57	59	57
Lower Posavska	58	60	58	59
Zasavska	54	56	56	55
<i>EU 15</i>	100	100	100	100

Forrás: Eurostat.

Pomurje régió igazi határ menti régió, hiszen három országgal is határos: Ausztriával, Magyarországgal és Horvátországgal. A 27,6 km hosszú osztrák határon 10 határátkelőhely található, köztük 3 nemzetközi, a 102 km hosszú szlovén–magyar határszakaszon összesen 6 határátkelő, 2 nemzetközi és 4 helyi határátkelő. Ez 17 km/közúti határátkelő sűrűséget jelent, ami összehasonlítva a többi magyar határszakasszal (40,1 km/átkelő az országos átlag) jelenleg a határátkelőkkel legjobban ellátott határszakaszunknak számít.

A régióra jellemző, hogy erősen periférikus elhelyezkedésű. A centrumtársaságok távoliak, nehezen elérhetőek. Ljubljana 180 km, Zagreb 150 km, Bécs 250 km, Budapest, 300 km távolságra található. Valódi gravitációs centrum nincs a közelben. Muraszombat viszonylag gyorsan fejlődő kisváros, de nem valódi centruma az egész régiónak.

Elzártsága és periférikussága miatt ez a régió Szlovéniában a legkevésbé fejlett területnek számít (3. táblázat).

A régió gazdasága erősen agrár jellegű, az ágazatok részesedése a nemzeti össztermékből jelentősen eltér az ország átlagától (2., 3. táblázat). Itt található az összes szlovén szántóföldi terület és kert 22,3%-a, a gyümölcsösök 12,7%-a és a szőlőterületek 11,7%-a.

3. TÁBLÁZAT

A főbb ágazatok részesedése az egyes szlovén régiókban előállított bruttó hozzáadott értékből, 1998

(Contribution to the Gross Value Added by main Economic Sectors, 1998)

	Mezőgazdaság	Ipar	Üzleti szolgáltatások	Közszolgáltatások
	részesedése a bruttó hozzáadott értékből (%)			
<i>Szlovénia</i>	5,8	36,2	38,3	19,7
<i>Pomurska</i>	13,1	39,0	30,1	17,8

Forrás: Szlovén Statisztikai Hivatal.

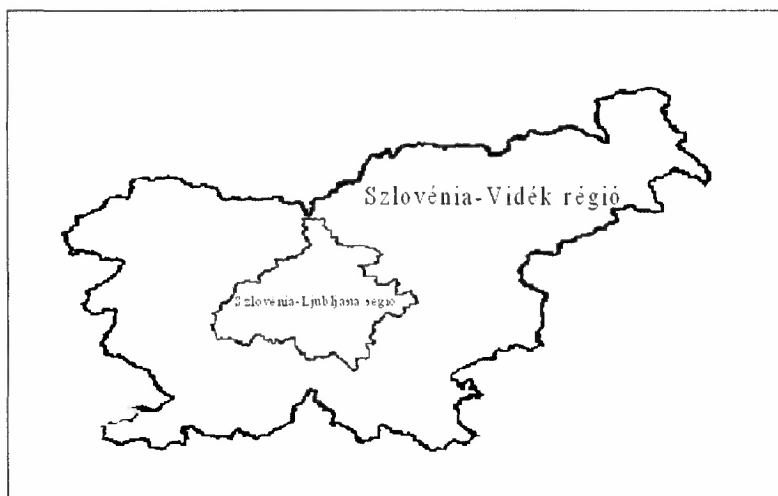
A szlovén regionális beosztás

Szlovénia kis területű ország, meglehetősen nagy területi különbségekkel. EU-csatlakozása esetén a GDP jelenlegi mértékén számolva, az ország egy főre jutó GDP értéke az EU15 átlag 66%-a (1997), tehát Szlovénia egészében jelenleg az 1. célterület kedvezményezettjei közé számítana. Nagyobb számú belépő esetén azonban a csökkenő EU átlag miatt az ország átlaga hamar a határ fölé emelkedne. Ezért tűnik szerencsésnek, hogy az országot két NUTS 2 szintre osztották, így az EU átlagot jobban megközelítő főváros környéki régióra, s az ország többi részére, mely így hosszabb távon számíthat támogatásra, mint 1. célterület. A fővárosi régió egy főre jutó GDP-je az EU átlag 87%-a, míg vidéken ugyanez 59%.

Szlovéniában 2000-ben történt meg a statisztikai területi egységek lehatárolása (SCTU – Standard Classification of Territorial Units), erről a 2000. március 16-ai kormányhatározat rendelkezik. Ezeket az egységeket statisztikai területi egységként határozták meg. A kormányhatározat 11 szintet különböztet meg, ezekből az első öt felel meg az EU NUTS szinteknek. Az SCTU 0 és SCTU 1 szinteket az ország egésze jelenti. Az SCTU (NUTS) 2 szinten Szlovéniát két részre osztották (*1. ábra*): a Szlovénia-Ljubljana régió a fővárost és környékét foglalja magában, míg a Szlovénia-Vidék régió az ország többi részét. SCTU (NUTS) 3 szinten 12 régióra osztották fel (*2. ábra*) az ország területét. Az SCTU 4 szinten 58 adminisztratív területi egység található, míg az SCTU 5 szinten 192 önkormányzat.

1. ÁBRA

Szlovénia NUTS 2 régiói, 2001
(*NUTS 2 Regions of Slovenia, 2001*)

Forrás: Szlovénia Nemzeti Fejlesztési Terve alapján saját szerkesztés.

A területi szintek közül a SCTU 5 és 4 jelent közigazgatási szintet is egyben. Igazi önkormányzatiság az SCTU 5 szinten van (helyi önkormányzatok – községek), míg a 4. szint a központi állami hivatalok telepítési szintje. A SCTU 3 és 2 szintekre mindeztidáig nem került adminisztratív funkció, bár van erre irányuló politikai nyomás. Az ország alkotmánya meghatározza az önkormányzati régió (pokrajina) fogalmát, mint az önkormányzatiság második szintjét, de ezt a helyi önkormányzatoknak kellene létrehozniuk a saját érdekeltségeik mentén, alulról építkezve, így ez a folyamat, az önkormányzati régióépítés folyamata még nem indult be Szlovéniában. A középszintű intézmények hiánya problémát jelent. Ennek részleges pótlását jelentheti, hogy a regionális fejlesztési ügynökségek adminisztratív testületeiben a közvetlenül választott helyi önkormányzati képviselők vesznek részt.

2. ÁBRA

Szlovénia NUTS 3 régiói, 2001
(NUTS 3 Regions of Slovenia, 2001)

Forrás: Szlovénia Nemzeti Fejlesztési Terve alapján saját szerkesztés.

Problémát jelent, hogy még nincs a SCTU 2 szintre kialakított intézmény. Ennek pótlására a regionális fejlesztési ügynökségek tanácsának felállítását tervezik, amelyben az önkormányzatok közvetlenül választott képviselői vennének részt. A Tanács munkaszervezeteként a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség működne. NUTS 2 szinten vizsgálva a szlovén területeket elmondható, hogy a terület mintegy kétharmada határos olyan térségekkel, melyek a szomszédos országok (Ausztria, Magyarország, Horvátország) alacsonyabban fejlett területei. A Nemzeti Fejlesztési Terv kiemeli, hogy egy olyan kis ország számára, amely nem állít akadályokat a tőke szabad áramlásának útjába, várható, hogy e szomszédos területek várhatóan hosszabb távú 1. célcsoport belső státuszát kihasználva a szlovén tőke e területekre fog kiáramlani. Szlovénia tart attól, hogy ha egyetlen NUTS 2 szintbe sorolódik be az ország a csatlakozáskor, akkor a főváros fejlettsége miatt hamar kikerül az 1. célcsoport kedvezményezettjei közül, s így a szomszédos, alacsonyabban fejlett, de hasonló népességű és területű régiók kedvezményezett helyzetüknél fogva jobb tőkevonzó képességgel fognak rendelkezni. A dokumentum kiemeli, hogy NUTS 3 szinten vizsgálva az országot, az osztrák és magyar határ menti szlovén NUTS 3 régiók fejlettségükben nem különböznek lényegesen a szomszédos területektől, így a változás a kedvezmények tekintetében nagyon hátrányosan fogja érinteni őket.

Megtörtént a kedvezményezett térségek lehatárolása, melynek kritériumait kormányrendelet határozza meg (59/00, 2000. június 30.). A rendelet három fő „spe-

ciális problémával küzdő” térségtípust jelöl meg: 1. A gazdaságilag fejletlen területek, ahol az egy főre jutó GDP a nemzeti átlag 80%-ánál alacsonyabb; 2. Strukturális problémával küzdő térségek, ahol az előző három évben a munkanélküliség 20%-kal meghaladta a nemzeti átlagot, ill. a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya a lakónépességből az előző három évben meghaladta a nemzeti átlag 20%-át; 3. Korlátozott fejlettségű határ menti térségek, melyekben az elmaradottsági mutatók a községek területének több mint a felében az alulfejlettségi határ alatt vannak. Továbbá azok a magyar, horvát és osztrák határ menti területek, ahol a községek területének több mint a fele a határ menti 10 kilométeres sávban található, s a megelőző tíz évben népességszámuk csökkent.

Intézményrendszer

Nemzeti szint

A regionális politika intézményeinek felállításáról az 1999. évi 60/99, 29. Törvény a régiók kiegyenlített fejlődésének előmozdításáról és ehhez kapcsolódva további hat miniszteri szintű határozat rendelkezik.

A Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség

A területfejlesztés központi szerve a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség, amely a Gazdasági Minisztérium része. Hivatalosan 1999 szeptemberében jött létre, feladatait a Gazdasági miniszter a 52/00 sz. rendeletében határozta meg.

- Első számú feladata a regionális politika feladatainak minisztériumok, a helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi magán és közösségi partnerek közötti koordinációja.
- Az Ügynökség felelős a fejlesztési programok megvalósításáért, monitoringjáért, értékeléséért. Jelenleg húsz alkalmazottal működik az intézmény.
- Feladata, hogy elősegítse az interregionális, határon átnyúló és szektorközi együttműködések kialakítását.
- Az Ügynökség koordinálja a Nemzeti Fejlesztési Terv készítését.
- Megvalósítja és követi az EU előcsatlakozási programokat és projekteket.
- Tanácsot ad a Nemzeti Tanácsnak a strukturális politikát illető ügyekben.

Feladatainak másik köre:

- Segíti a NUTS 3 szinten működő regionális fejlesztési ügynökségek működését, segíti a szervezet alapjainak lerakását, tanácsot ad, tréningeket szervez regionális fejlesztési kérdésekben.
- Támogatja a regionális fejlesztési programok elkészítését és felülvizsgálatát.
- Megállapítja a támogatási eszközök hatását.
- Ellenőrzi és biztosítja a regionális, állami és nemzetközi segélyek megfelelő eredményes felhasználását.

- Biztosítja az EU és a nemzeti követelmények összehangolását.
- Beszámolókat készít az érintett nemzeti és EU intézmények részére a régiók fejlődéséről.

A Strukturális Politikai Tanács

A 2000 júliusa óta működő Tanács a szlovén kormányzat koordinációs szerve a strukturális politika és a területfejlesztés terén. A Tanács állandó tagja kilenc szakminiszter és a Helyi Önkormányzatok Kormányzati Irodájának vezetője. A Tanácsot a fejlesztésért felelős (jelenleg a Gazdasági) miniszter vezeti. A Tanácsnak fontos szerepe van a NUTS 3 szintre készülő regionális fejlesztési programok vitáiban és koordinálásában. Mindezek felett a költségvetési folyamatban a Tanácsnak kell biztosítani a programok társfinanszírozását, a minisztériumok hosszú távú kötelezettségeivel összhangban.

Alap a Regionális Fejlesztésre és a Szlovén Rurális Területek Településeinek Védelmére

Az Alap a hosszú távú, a regionális politika területébe tartozó közcélok megvalósítását szolgáló pénzügyi szervezet. Az Alap összegyűjti és allokálja a regionális strukturális politika alapjait. Az Alap jogi személy. Az 59/00 2000. június 30-i kormányhatározat részletesen foglalkozik az Alap, ill. más pénzügyi eszközök decentralizálásával, a társfinanszírozás részletkérdéseivel.

Regionális Fejlesztési Ügynökségek

Jelenleg a SCTU (NUTS) 3 szinten létezik intézményhálózat, régióként egy regionális fejlesztési ügynökség. Intézmények és önkormányzatok hozhatják létre, a közjog vagy a magánjog alapján. Feladataikat a gazdasági miniszter 52/00 számú rendelete szabályozza. Az egyes régiók szabadon dönthetik el a működési formát. Ezek az ügynökségek lehetnek állami intézmények vagy magán vállalatok, már létező magán vállalatok, melyet az önkormányzatok megbíznak a regionális fejlesztési ügynökség feladatainak az ellátásával. Megalapításuk feltétele, hogy az adott régió önkormányzatainak többsége elfogadja az intézményt, s ezek az önkormányzatok legalább a régió lakosságának 50%-át tömörítsék. Fő tevékenységi körük, hogy az alulról szerveződés elvét betartva elkészítsék a regionális fejlesztési programot, összehangolják a helyi partnerséget, és elkészítsék a projekteket. Ezek az ügynökségek azonban nem alkalmasak a EU alapok fogadására. Feltehetően lesz szerepük a szerződések előkészítésénél, de nem a transfereknél.

A regionális fejlesztési ügynökségek feladatai

- Felrajzolják a regionális és a közös fejlesztési programokat.
- Koordinálják a helyi fejlesztési intézmények munkáját a regionális fejlesztési program kidolgozásánál és végrehajtásánál.

- A regionális programok végrehajtását követik, ellenőrzik és jelentést készítenek róla.
- Tanácsadói szolgáltatást biztosít.
- A regionális strukturális politika terén szervezi és koordinálja a célokat.
- Közreműködik a nemzeti tervezési dokumentumok készítésénél.

A Pomurje régió területfejlesztési intézménye: az RRA MURA, Regionális Fejlesztési Ügynökség

Az ügynökség elődjeként 1996-ban állami segítséggel jött létre a Kisvállalkozás-fejlesztési Regionális Központ Muraszombaton. Ez az intézmény egyike volt annak a négy kísérleti regionális fejlesztési ügynökségnek, melyeket az állam ebben az évben létrehozott. 1998-tól kutatói szervezetként működött a Tudományos és Technológiai Minisztériumon belül, majd az 1999. évi regionális fejlesztési törvény életbe lépése után, 2000-ben alakult át Regionális Fejlesztési Ügynökséggé, mai formájára.

Jogi formáját tekintve nonprofit magántársaságként működik, a társaságban alapítói Pomurje régió önkormányzatai (26), a Regionális Kereskedelmi Kamara, a Regionális Kézműves Kamara, a Pomurje Technológiai Központ, a Lendavai Kutató Központ, Szlovénia Köztársaság, és pomurjei magánvállalkozások: Pomurje Bank, Triglav Biztosítótársaság és a Mura-European Fashion Design nevű cég. A társaság tulajdonosi megoszlásában 51%-ban vannak jelen a helyi tulajdonosok (önkormányzatok, intézmények, magánvállalkozások) és 49%-ban az országos szint, tehát az állam (10%) és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (39%). Mindebből látszik, hogy a területfejlesztésbe sok érdekelt szereplőt vont be az ügynökség megalakulása.

Szervezeti felépítésében az Alapítók Gyűlését, a Felügyelő Tanácsot, a Programozási-Fejlesztési Tanácsot és a Menedzsmentet találjuk.

Működése során fontos szempont, hogy szorosan együttműködik a régióban található öt helyi fejlesztési központtal, melyek a nagyobb községekben találhatók (pl. Lendava, ill. Goricko-ban 9 község összefogásával jött létre helyi fejlesztési központ), így az ő fejlesztési igényeiket figyelembe véve, az alulról felfelé építkezés elvét betartva a regionális programozás során beépíti a dokumentumokba a helyi szinten született terveket.

Tevékenységei közé tartozik:

1) A fejlesztések pénzügyi ösztönzése.

1 millió tolaros *mikrohittel* nyújtanak az új teremtett munkahelyenként egyéni vállalkozóknak és vállalatoknak egyaránt, alacsony kamatozással (3%).

A másik fontos eszköze a *Pomurjei Garancia Alap*. Az Alap a kis- és közepes vállalatok számára (a saját társaság tagjait kivéve) nyújt támogatást a hitelfelvételhez, a vállalkozások konszolidációjához, a hitelképesség javításához.

A Garancia Alap a következőket nyújtja:

- 50% garanciát nyújt a 7 millió SIT terjedő hitelfelvétel esetén.
- Kezdő vállalkozások számára 80%-os garanciát ajánl.
- A visszafizetési időszak 3–5 év.

- 2) A technológiai fejlesztés.
- Támogatja az innovatív tevékenységeket mint a Tudományos és Technológiai Minisztériumban jegyzett kutató szervezet,
  - Segíti a termékek átalakítását és harmonizációját az adott szabályokhoz és standardokhoz,
  - Segíti a technológiailag igényesebb és környezetbarát vállalkozások alapítását a technológia-transzfer elősegítésével,
  - Elősegíti az energia racionálisabb hasznosítását és a megújuló energiaforrások hasznosítását,
  - Elősegíti a régió belüli kapcsolatok fejlődését a kis- és nagyvállalkozások, a termelő és szolgáltató szféra, a tudomány és az ipar között.
- Mindezek megvalósításához létrejött az RRA kutató egysége, az Innovációs Központ (Szerződésben a TT Minisztériummal).
- 3) Az oktatás, továbbképzés fontos feladata az Ügynökségnek. Ez egyrészt az új vállalkozások inkubációját, másrészt a Garancia Alap résztvevőinek, s más gazdasági szakembereknek az oktatását jelenti. E feladatra hozták létre a Rakičan Képzési Központot, a Pomurje Munkaügyi Alapot és a Tudás a Fejlesztésért Alapítványt.
- 4) Információs szolgáltatás és módszertani tanácsadás a nemzeti és EU tenderek témakörében.
- 5) A határon átnyúló együttműködések szervezése számunkra rendkívül fontos tevékenysége az Ügynökségnek. Az Ügynökség a gazdája a PHARE CBC regionális irodájának (Szlovénia/Magyarország Programiroda), a PHARE CREDO Titkárságának és Monitoring Irodájának. A szervezet a TRI-D program titkársága volt. Így az ügynökség részese volt a háromoldalú határ menti stratégia kidolgozásának.

A vonatkozó területfejlesztési dokumentumok

Nemzeti Fejlesztési Terv

A Strukturális Politika Tanácsa 2000. július 24-i döntésével, ill. a döntés kormányzati elfogadásával indult el a 2002–2006-os időszakra szóló Nemzeti Fejlesztési Terv elkészítésének programja. (Az NDP készítését megelőzte egy Előzetes Nemzeti Fejlesztési Terv készítése 1999-ben a 2000–2002. évi időszakra.) A dokumentum draft változata 2001. október 15-én jelent meg. A Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség feladata volt a dokumentum elkészítése, ill. a munka koordinálása. Időközben elkészült a Nemzeti Fejlesztési Terv ex-ante értékelése is, amelyet a Makroökonómiai Elemzések Intézete végzett el. A Terv két regionális és négy ágazati operatív programot tartalmaz.

Az NDP készítésekor alapoztak az egy időben zajló, a 12 NUTS 3 régióra kiterjedő regionális programozási tevékenység dokumentumaira. E dokumentumok nagy része 2001 végére készül el.

A dokumentum több esetben foglalkozik a határon átnyúló együttműködések szükségességével, igaz, prioritásai és programjai között csak ritkán jelenik meg a határ menti területek fejlesztése, a határon átnyúló fejlesztések igénye pedig kima-
rad a prioritások és programok rendszeréből.

A Terv prioritásai:

- A közösségi szektor és a versenyképesség támogatása
- Tudás, humánerőforrás-fejlesztés és foglalkoztatás
- Gazdasági infrastruktúra és életminőség
- Az agrárszektor struktúraváltása és vidékfejlesztés
- A kiegyensúlyozott regionális fejlesztés támogatása

A határ menti területek fejlesztése konkrétan a harmadik prioritás (*Gazdasági infrastruktúra és életminőség*) hatodik programjának (Közlekedési infrastruktúra) (b) alprogramjában jelenik meg, amely a nemzeti útfejlesztést szolgálja, s a határ menti területek jobb bekapcsolását szolgálja az országon belüli gazdasági együttműködésekbe. A vasútfejlesztéseknél is előkerül a Magyarországgal határos térség, a Murska Sobota–Ormoz vonal felújítása, és a Murska Sobota–Puconci átkötő vonal építése. Ezeknek a fejlesztéseknek mindenképpen lehet határon átnyúló hatása, a Magyarország felé megépült közvetlen vasútvonal révén.

Az ötödik prioritás (*A kiegyensúlyozott regionális fejlesztés támogatása*) SWOT analízise kiemeli, hogy földrajzi helyzetének köszönhetően Szlovénia jó összeköttetésekkel rendelkezik azokkal a szomszédos országokkal, amelyek fejlettek. Következésképpen ez egy jó lehetőség Szlovénia határ menti térségei számára. Igaz, program szintjén már nem tesz említést a dokumentum arról, hogy hogyan lehetne ezt a lehetőséget kihasználni. Áttételesen azonban a prioritás 4. programja a magyar határ menti területet (is) szolgálja. A program a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok gazdasági fejlődésének támogatását irányozza elő, s nevesíti is a magyar kisebbséget, melynek lakóhelye a Pomurje régió.

Az ex-ante értékelés kritikája utal az említett hiányosságra, tehát hogy a határon átnyúló kapcsolatok nem jelennek meg a programokban. Az értékelő dokumentumban szerepel, hogy a szomszédos országok közül Szlovéniának Magyarországgal folytatott kereskedelme nagyon alacsony volumenű (ellentétben a szintén szomszédos Ausztriával, Horvátországgal és Olaszországgal (*4. táblázat*)). Éppen ezért, különösen a határ menti régiók számára lenne fontos, hogy üzleti hálózatokat hozzanak létre a szomszédos régiókkal, hogy bővítsék a gazdasági együttműködési lehetőségeiket, s azért, hogy felkészülhessenek a majdani belső nyitott piacra. Az értékelés szerint a Terv végső változatában nagyobb figyelmet kell szentelni a határ menti régiók lehetőségeinek és veszélyeinek, egyrészt a később olasz, osztrák és magyar belső határok átjárhatóságából következően, másrészt többet kell foglalkozni a horvát határ kérdéseivel, ami a csatlakozás után külső határ lesz.

A Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség feltehetően ezeket a feladatokat nem a nemzeti szintű dokumentum kompetenciájába sorolta. Megállapításuk szerint a

NUTS 3 szint lesz az a területi egység, melynek a legerősebb lesz a szerepe a helyi partnerség kialakításában és a fejlesztési projektek készítésében. Ilyen értelemben ez a szint lesz képes arra, hogy független szereplőként vegyen részt a határon átnyúló együttműködésekben, és a jövőbeli INTERREG fejlesztések számára képes lesz programok készítésére. Következésképpen a határon átnyúló együttműködéseknek a regionális fejlesztési tervekben kell megjelenniük.

4. TÁBLÁZAT

*Szlovénia külkereskedelme a szomszéd országokkal 1995 és 2000 között
(Slovenian International Trade with Neighbouring Countries, 1995–2000)*

<i>EXPORT (millió USD, ill. %)</i>												
	1995	%	1996	%	1997	%	1998	%	1999	%	2000	%
<i>EU</i>	5,575	67,0	5,367	64,6	5,320	63,6	5,928	65,5	5,650	66,1	5,580	63,9
Olaszország	1,212	14,6	1,103	13,3	1,248	14,9	1,255	13,9	1,176	13,8	1,188	13,6
Horvátország	891	10,7	855	10,3	837	10,0	815	9,0	671	7,9	688	7,9
Ausztria	535	6,4	551	6,6	565	6,8	621	6,9	623	7,3	656	7,5
Magyarország	115	1,4	105	1,3	120	1,4	141	1,6	145	1,7	168	1,9
<i>A szomszédos országok összesen</i>	2,753	3,1	2,614	31,5	2,770	33,1	2,832	31,3	2,615	30,6	2,700	30,9
<i>Összes áruexport</i>	8,316	100,0	8,310	100,0	8,369	100,0	9,051	100,0	8,546	100,0	8,731	100,0

<i>IMPORT (millió USD, ill. %)</i>												
	1995	%	1996	%	1997	%	1998	%	1999	%	2000	%
<i>EU</i>	6,532	68,8	6,360	67,5	6,312	67,4	7,017	69,4	6,945	68,9	6,858	67,8
Olaszország	1,611	17,0	1,593	16,9	1,558	16,6	1,697	16,8	1,686	16,7	1,761	17,4
Horvátország	576	6,1	590	6,3	466	5,0	432	4,3	444	4,4	448	4,4
Ausztria	919	9,7	835	8,9	789	8,4	802	7,9	805	8,0	832	8,2
Magyarország	267	2,8	239	2,5	293	3,1	244	2,4	267	2,6	294	2,9
<i>A szomszédos országok összesen</i>	3,373	35,5	3,257	34,6	3,106	33,2	3,175	31,4	3,202	31,8	3,335	33,0
<i>Összes áruimport</i>	9,492	100,0	9,421	100,0	9,366	100,0	10,111	100,0	10,083	100,0	10,115	100,0

Forrás: Szlovénia Nemzeti Fejlesztési Terve.

Pomurje Regionális Fejlesztési Program

Szlovéniában a 12 NUTS 3 szintű régió számára az 1999. évi regionális fejlesztési törvény előírja regionális fejlesztési programok készítését. Ezen alapulva a Gazdasági és Fejlesztési Miniszter 52/00 rendelete határozza meg a fejlesztési programok minimális strukturális és módszertani követelményeit. Ennek szellemében készül-

nek a programok, jelenleg a programozási munka a vége felé jár, Pomurje régióban sincs még végleges, elfogadott változat, az egyeztetési változatot tekinthettük át.

A regionális Fejlesztési Program Szlovénia Regionális Fejlesztési Stratégiájára és Területrendezési tervére épít, valamint figyelembe veszi a régió (szerződött önkormányzatok és az öt helyi fejlesztési központ) igényeit is. A program egyik előzményének tekinthető a régióra készült kisvállalkozás-fejlesztési stratégia, amely 1997-ben készült. Prioritás és cselekvési-program rendszerében megjelenik a határon átnyúló együttműködések szervezése, részint az üzleti hálózatok fejlesztése, részben a marketing terén.

Az előzetes anyagokból világosan látszik, hogy a nemzeti tervnél lényegesebben fókuszál a regionális program a határon átnyúló együttműködésekre. A periférikus régió fejlesztésének egyik kulcseleme, hogy az elzárt helyzet feloldásaként a három országgal határos régió mintegy integrátor jelenik meg a határtérségben.

A négy prioritás közül az első „A gazdaság, a turizmus és az információs társadalom” c. stratégiai cél megvalósításában az első program, „A gazdasági versenyképesség” negyedik alprogramja foglalkozik elsőként a határon átnyúló együttműködéssel. Ennek lényege, hogy erősíteni kell a határtérségek közötti áruforgalmat, a kereskedelmi kapcsolatokat, valamint az intézményi együttműködések. Össze kell kötni a határ menti régiók intézményhálózatát, szlovén, horvát, magyar és osztrák viszonylatban. Az első prioritás hetedik programja az idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztésére vonatkozik. Ezen belül a negyedik alprogram az idegenforgalmi marketing erősítésével kapcsolatban foglalkozik az a szomszédos régiókkal megvalósítandó együttműködésekkel, az idegenforgalmi információk cseréjével.

Háromhatár-térség fejlesztési stratégia

A PHARE CBC Tri-D Szlovénia–Ausztria–Magyarország program segítségével készült el 1999 őszén a három ország határ menti területeire szóló fejlesztési stratégia. A stratégia területe Ausztriában Burgenland három körzete: Güssing, Jennersdorf és Oberwart, Stájerország három körzete: Feldbach, Fürstenfeld, Radkersburg; Szlovéniában Pomurje régióra, míg Magyarországon Vas megyében három kistérség: Körmend, Őrség és Szentgotthárd kistérsége, valamint Zala megyében az Őrség–Göcsej–Hetés, a Kerkamenti és az Észak-Zalai kistérségek.

A stratégia a feltáró részben és a stratégiában egyaránt az alábbi területeket írja le, ill. a stratégiában ezekre a területekre nevez meg fejlesztési célokat:

- Szállítás, infrastruktúra, határátkelők
- Környezet és természeti erőforrások
- Gazdasági fejlesztés
- Turizmus
- Mezőgazdaság
- Ipar
- Humán erőforrás és kulturális örökség

A feltáró rész erős oldala, hogy az egyes alfejezetek végén megfogalmazza a nemzeti szinten megoldható problémákat, valamint a bilaterális és trilaterális szinten jelentkező problémákat. Ugyanakkor a területi szereplők hiányosságként róják fel a dokumentumnak, hogy a stratégiában szigorúan a háromoldalúan megoldható problémákra koncentrált, amihez viszont nem állnak rendelkezésre források, hiszen a háromoldalú PHARE program csak egyszeri lehetőség volt, a bilaterális programok folytatódtak csak tovább.

A dokumentum társadalmasítása nehezen valósítható meg, mivel csak angol nyelven létezik, szerencsés lenne lefordítani a nemzeti nyelvekre és közzétenni. A stratégia zömmel ágazati célokat tartalmaz. Nem valósult meg a megfogalmazott célokra épülő programozás.

Az anyag felmérő része alapos. Lehetséges lenne, egy megvalósítható léptékű bilaterális koncepciót, ill. operatív programot ráépíteni erre az alapra, a konkrét fejlesztési programok leírásával, a PHARE, ill. később INTERREG és a nemzeti források hozzárendelésével.

A határon átnyúló együttműködések lehetőségei a területfejlesztésben

A szlovén és a magyar határ menti területek általános jellemzője, hogy mindkét terület a saját országában a kevésbé fejlett térségek közé tartozik. Ez megmutatkozik gazdasági-társadalmi mutatóikban, gazdaságuk ágazati szerkezetében. Mindkét oldalon kiemelendő a mezőgazdaság magas aránya. A térség alapvetően vidéki, rurális terület. Jelentős városi központ nem található a területen, egyik oldalon sem. A térség városai, Murszombat (Murska Sobota), Lendva (Lendava), Lenti és Szentgotthárd csak egy-egy kisebb részterület gravitációs központjai, a terület különböző részei különböző, távoli centrumtárségek felé kötődnek (Maribor, Zágráb, míg Magyarországon kisebb központok felé: Nagykanizsa, Szombathely, Zalaegerszeg).

A regionális politika, a területfejlesztés eltérései és hasonlóságai

A szlovén oldal területfejlesztési és regionális politikája nagy változáson ment át az utóbbi években. Ennek a folyamatnak az első lényeges állomása volt 1999-ben a Kiegyenlített Regionális Fejlődés Támogatása c. törvény, amely meghatározta az alapvető kereteket a regionális politika átalakításához, s e törvény nyomán megszülettek a végrehajtását részletező miniszteri szintű rendeletek is. Kiepült, ill. kiepülőben van egy EU-kompatibilis intézményrendszer, amelyen belül már megtalálhatóak azok az intézményi kapcsolódási pontok, amelyeken keresztül megvalósítható a közös, aktív területfejlesztési gyakorlat. Ezeknek az intézményeknek a múltja még nagyon rövid, hiszen másfél-két év áll mögöttük. Ennek az intézményrendszernek az alapköve a NUTS 3 szint, ahol már létrejöttek a regionális fejlesztési ügynökségek, szám szerint 12 az ország területén. Ezek az ügynökségek változatos szervezeti formát ölthetnek, lehetnek közintézmények is, de akár magánvállalkozások is. Az intézmények létrehozásának és a programozás végrehajtásának kötelezettségén túl a

szlovén törvénykezés nagy mozgásteret enged a NUTS 3 szintnek. A gyakorlatban messzemenően érvényesítik az alulról építkezés elvét. Példánkban a magyar–szlovén határ melletti régióban, a Pomurje régióban dolgozó ügynökséget, a Mura Regionális Fejlesztési Ügynökséget mutattuk be. Ebben az esetben a nonprofit gazdasági társaság formában létező ügynökségben a részt vevő állam 49%-ban tulajdonos, míg a magánszférából és a közszférából származó helyi szereplők 51%-os hányaddal rendelkeznek. Így megoldódott az állam részvétele a területfejlesztésben, ugyanakkor a helyi szereplők bevonása, érdekeltté tétele is. Ezek a szervezetek politikailag is legitímnek mondhatók, mivel létrejöttük és működésük egyik bázisa az önkormányzatok részvétele és egyetértése, s a gyakorlati munka során a helyi szinten már létező helyi fejlesztési központok bevonása is. A NUTS 3 szint Szlovéniában nem önkormányzati szint, csak az önkéntes együttműködés tere. E szint tehát előtérbe került a területfejlesztésben, s mint ilyen, kulcsszereplő a fejlesztési programok kialakításában és menedzselésében. Szervezeti összetételéből következően rendelkezik saját forrásokkal és állami decentralizált eszközökkel egyaránt. Itt koncentrálódik az előcsatlakozási alapok közül a PHARE CBC és CREDO programjainak végrehajtása is. Összehasonlítva a magyar rendszerrel megállapíthatjuk, hogy sok szempontból megfelel a működésük a magyar megyei területfejlesztési tanácsoknak, ill. munkaszervezetüknek, de néhány szempontból el is tér attól. Ezek a szempontok a magánszféra bevonása, a jelentős saját finanszírozó képesség, valamint a PHARE CBC lehetőségeinek egyesítése a NUTS 3 szinttel. A magyar megyékkel ellentétben viszont nem áll egy egységes önkormányzat a szervezet mögött, előfordulhat, hogy a szlovén régió bizonyos községei nem csatlakoznak az ügynökséghez (bár az 1999. évi törvény elfogadása óta ez inkább csak elméleti lehetőség). Politikai bázisa inkább a magyar kistérségeknek felel meg, mivel községi önkormányzatok önkéntes részvételén alapul.

A szlovén regionális politika definiálja még a NUTS 2 szinteket is. Jelenleg, a szlovén akarat szerint az országot két NUTS 2 szintű régióra osztják, azonban Brüsszel ezt a felosztást nem fogadta szívesen, inkább a teljes ország egyetlen NUTS 2 szintű régióba foglalását javasolja. Szlovénia számára lényeges e szint megerősítése, mivel az ország egészét számítva az 1. célcsoport által támogatott területek közé kerül. A két régiós felosztás esetében a Ljubljanát és környékét tömörítő, meglehetősen kis méretű régió kikerülne ebből a célcsoportból, mert az egy főre jutó GDP-je az EU15 jelenlegi átlagának 86%-a, s a csatlakozó szegényebb országok hatására csökkenő átlagok esetében ez az arány még jobb képet fog mutatni. E felosztás esetén viszont Ljubljana nélkül a Vidéki Szlovénia régió átlagos fejlettségi szintje alacsonyabb, s így hosszabb távon maradhat a célcsoport támogatottja. E szint kiépülése jelenleg tehát ellentmondásos. Intézményeinek felállítása folyik, s munkaszervezetként egy intézmény, a Nemzeti Regionális Fejlesztési Ügynökség fog közreműködni a munkában.

A területfejlesztésben aktív szintként a NUTS 5 szintet, az önkormányzatokat vehetjük számba. Ezek az önkormányzatok községek, tehát több településből állnak. E szinten léteznek helyi fejlesztési központok, nagyobb városi községekben, melyek

területi lefedettség a NUTS 4 és a NUTS 5 szintek között helyezkedik el. A Pomurje régióban öt ilyen központ működik, ill. négy, valamint ötödikként az RRA Mura, amely egyúttal Muraszombat község helyi fejlesztési központja is.

A határon átnyúló kapcsolatok a területfejlesztési dokumentumokban

A szlovén regionális politika területfejlesztési dokumentumaiban jelen van a határon átnyúló együttműködések szervezésének igénye, valamint a határ menti régiók fejlesztésének szorgalmazása is. A határ menti területek definiálása bekerült a kedvezményezett térségek lehatárolása közé, az erről rendelkező miniszteri rendeletben. Nem általánosságban, hanem konkrétan, meghatározva azon községek körét, amelyek hanyatló határ menti térségnek számítanak (csökkenő népesség, jelentős agrárfoglalkoztatottság, valamint a határ 10 km-es sávján belüli elhelyezkedés). A dokumentumokban kétféle irányultságot fedezhetünk fel. A határ menti területek fejlesztése, valamint a határon átnyúló együttműködések szorgalmazása. A két irányultság között hangsúlyeltolódás figyelhető meg az országos és az alsóbb szintű stratégiák között. Felsőbb szinten elsősorban a határ menti területek fejlesztése és bekapcsolása a nemzeti hálózatokba a lényeges momentum, míg NUTS 3 szinten a határon átnyúló hálózatok szervezése kap erőteljes hangsúlyt.

A nemzeti fejlesztési terv feltáró részében fontos téma a határ menti területek kérdése. A határon átnyúló kapcsolatok a horvát határ esetében jelennek meg hangsúlyosan. Ez a határ korábban egy szövetségi állam belső határa volt, s a térkapcsolatok, valamint a lakossági, családi kapcsolatok kialakulását nem akadályozta. Az államhatárrá formálódó belső határ ebben az értelemben lényegi problémát jelent az újonnan létrejövő határ menti területek számára, s a problémát tovább erősíti, hogy Szlovénia EU csatlakozásával a határ schengeni külső határrá válik, s élő kapcsolatok tartását nehezíti majd meg. Ebben az értelemben beszél a Terv a kapcsolatok fenntartását szolgáló fejlesztésekről.

A központi politika inkább az EU tagság utáni versenyhelyzet szempontjából értékeli a többi határ menti területet. Ezek a területek Magyarország, Ausztria esetében olyan NUTS 2 szintű régiók, melyek még hosszan számíthatnak az 1. célcsoporthoz kapcsolódó támogatásokra, szemben Szlovéniával, amely (főleg ha egy NUTS 2 szintként kerül számításba) ezen szomszédoknál hamarabb kiesik ebből a körből. Így a támogatások, s ezekkel együtt a befektetések is ezekbe a térségekbe áramlanak majd, s nem preferálják Szlovénia hasonlóképpen elmaradott határ menti területeit. Mindazonáltal a Nemzeti Fejlesztési Terv stratégiai célokat és programokat megfogalmazó része nem foglalkozik a határon átnyúló együttműködésekkel. A határtérségekre való utalás ugyan előfordul benne, de csak nemzeti szempontból. Ezt a hiányosságát ki is emelte a Terv ex-ante értékelése, s ez az értékelés hangsúlyozza a határon átnyúló hálózatok fejlesztésének szükségességét.

A NUTS 2 szintre készült regionális fejlesztési program (ROP) szemléletét nem ismerjük, mivel a Nemzeti Fejlesztési Terv 2001 októberében megjelent draft változata nem tartalmazza. A korábbi változatok rendelkeztek a két régióra készített

regionális programokkal, de ezek időközben kikerültek. Feltehetően a két NUTS 2 vagy egy NUTS 2 lehatárolás problematikája áll a változás mögött. Az is elképzelhető, hogy a Nemzeti Fejlesztési Terv végső változatában a NUTS 3 régiók jelenleg elkészülő programjait beépítve készülnek el a NUTS 2 szintű programok. Ez esetben erre a szintre is biztosan be fognak kerülni a határon átnyúló együttműködések.

A NUTS 3 szint regionális fejlesztési programjai 2001 végére, 2002 elejére készültek el. A Pomurje régió vitaanyagába szerezhettünk betekintést. Itt már látható, hogy a régió számára fontos a határon átnyúló együttműködések támogatása, elsősorban a gazdaság területén. A program vitaanyagában külön prioritásként szerepel a határon átnyúló együttműködések fejlesztése. Ezen belül is kiemelt szerepe van a gazdasági, vállalkozói szféra hálózatai összekapcsolásának. E cél már szerepelt az RRA Mura jogelődje által 1997-ben készített kisvállalkozás-fejlesztési stratégiában is. Hasonlóképpen megalapozza a jelenleg készülő stratégiát az RRA Mura jogelődjének közreműködésével készült PHARE Tri-D programban készült Hármashatár-regió fejlesztési stratégia is. E stratégia elemei felhasználhatók arra, hogy ezekbe az új programokba beépüljenek.

A létező, határon átnyúló kapcsolatok, intézmények, jelentősebb projektek

- 1) 1996 óta létezik a Magyar–Szlovén Határmenti Regionális Tanács, ami nem titkoltan az Osztrák–Magyar Határmenti Regionális Tanács mintájára jött létre. A Tanács évente kétszer ülésezik, elsősorban a határátkelők fejlesztését, a közös szennyvíztisztítás megoldását szorgalmazza, s keretet kíván adni más, kisebb együttműködések támogatásának.
- 2) Lenti, Szentgotthárd, a Kerka menti Településszövetség és több község alakított ki elsősorban kulturális, nemzetiségi, protokolláris jellegű kapcsolatokat.
- 3) A gazdasági kapcsolatok bővítését elsősorban a magyar fél kezdeményezte. A Zala megyei Kereskedelmi és Iparkamarán belül 1998-ban létrejött a magyar–szlovén kamarai tagozat, s szlovén oldalról 2000 tavaszán Muraszombaton is létrejött az ottani kamara együttműködő tagozata. Ez a szekció mintegy 30–35 szlovén vállalatot érint, melyek érdekeltek a magyarországi befektetésekben, szállításokban, ill. a beszállítóként érdeklődnek magyarországi üzemek iránt.

A két kamara további célja, hogy közös szlovén–magyar kamarát hozzon létre. A konkrét kapcsolatok első formája a Lenti Nemzetközi Vásár, melyet 2000-ben már hatodik alkalommal rendeztek meg. A szervezők rendszeresen meghívják a szomszédos területek kamaráit, vállalkozóit is. A vásár-szervezők tapasztalatai alapján a szomszédos kamarák (szlovén és horvát) nem mutatnak kifejezett érdeklődést a magyar oldalon tartandó vásár iránt. Látogatások, megbeszélések történtek, de érdemi előrelépés hosszú ideje még nem.

- 4) A gazdasági kapcsolatok nehézségeire választ a Lenti Központú Vállalkozási Övezet kíván adni. A vállalkozási övezet 1999-ben jött létre a következő települések területén:

Lenti, Letenye, Bázakerettye, Becsehely, Csesztreg, Gutorföldre, Lovászi, Nova, Páka, Rédics, Tótszerdahely, Zalalövő, Zalabaksa, Tornyiszentmiklós, Csömödér, Szécsisziget, Nemesnép.

Az övezet területén két ipari park is található, Letenyén és Rédicson. A felsorolt települések jelentős része határ menti, vagy határhoz közeli település, s a két ipari park két határátkelőhely (Rédics Magyarország–Szlovénia, Letenye Magyarország–Horvátország) közelében helyezkedik el. A Rédcisi Ipari Park 1998 óta létezik, de a határon átnyúló kapcsolatainak szervezését, ill. közös projekt elkészítését nem vállalta fel. Ebben segített a Vállalkozási Övezet 2000 tavaszán megalakuló munkaszervezete, melyet a kapcsolatteremtés és a közös pályázati projekt (magyar–szlovén PHARE CBC) menedzselésével bíztak meg. Természetszerűleg adódott a Vállalkozási Övezet Kht. számára, hogy a kedvező fekvést kihasználva kapcsolatokat építsenek ki a szomszédos területekkel. A kapcsolatfelvételen túlmenően konkrét gyakorlati előrelépés a szlovén oldallal született. A Rédcisi Ipari Park „tükörképe” a Lendava-i Ipari Zóna. A két területet mintegy hat kilométer választja el egymástól. A közösen kialakítandó terület hosszú távú előnye, hogy Madrid–Milánó–Trieszt/Koper–Ljubljana–Budapest–Lvov–Kijev európai korridor közvetlen közelében fekszik.

Az együttműködés első lépése egy közös, ún. „tükörprojekt” kidolgozása, melynek célja PHARE CBC támogatás megszerzése. Ennek érdekében együttműködési megállapodás született 2000 szeptemberében a Lenti Központi Vállalkozási Övezet Kht., Lenti; Pylon Kft., Budapest; Lendava község Önkormányzata és a lendvai Vállalkozásfejlesztési Alapítvány között. Szlovéniában az együttműködés miniszteriális szintű támogatása biztosított (a szlovén gazdasági miniszter az együttműködés végleges változatának aláírói között lesz). A PHARE CBC program felé jelentős előny, hogy a projekt és a fejlesztési részprojektek céljai teljes mértékben összehangoltak a Nyugat-dunántúli régió stratégiájával.

A „tükörprojekt” első célja, hogy a Rédcisi Ipari Park területén egy 10 ha-os logisztikai bázist hozzon létre. Az infrastruktúra kiépítése folyamatban van. RO–LA terminál, kamionmosó, szerviz, szálloda, gyorsétkezdé és egyéb logisztikai szolgáltatások kapnak itt helyet. A szlovén oldalon egy ipari park válsul meg a Lendvai Ipari Zóna területén, ahova vegyipar, olajipar és gyógyszeripar települt. A közös tevékenység kiterjed közös marketing, közös adatbázis alkalmazására, ill. a két fél összehangolja fejlesztési tevékenységeit. Rédicson további húsz hektáron biztosítanak helyet a betelepülő vállalkozások számára.

A közös fejlesztések középpontjában jelenleg a vasúti összeköttetés újbóli megteremtése, vasúti határátkelőhely kiépítése áll. Mindkét fél óhajtja a Lendva–Rédics vasútvonal visszaállítását, ami Magyarországon jogilag sohasem szűnt meg. Magyar oldalról a vasútvonal jelentősége, hogy le lehet jutni vasúton a koperi kikötőig, míg szlovén oldalról a Nafta Lendava nevű cég kőolajipari alapanyagainak szállítása Százhalombattára nem a drága horvát vas-

úton valósulna meg, hanem közvetlenül. Amennyiben a kincstári tulajdonú egykori vasúti pálya újbóli üzembe helyezése nehézségekbe ütközne, úgy a két terület között önkormányzati területeken szándékoznak iparvágányként vasúti összeköttetést teremteni a szereplők.

- 5) A területfejlesztés szélesebb érdekeinek képviselőjeként léphet fel egy eurorégió. Már szlovén határunkon is létrejött ilyen szervezet. A települési önkormányzati kapcsolatok továbblépésének tekinthető az alakulóban lévő Dráva–Mura Eurorégió. Súlyának megfelelően külön foglalkozunk ezzel az intézménnyel.

A Dráva–Mura Eurorégió

Letenyén, 1999-ben, egy nemzetközi konferencia keretében merült fel egy eurorégió létrehozásának ötlete a horvát–magyar–szlovén hármashatár térségben Gönc Árpád javaslatára. Ezen a konferencián részt vettek a hármashatár térségben érintett horvátországi megyék és városok, Szlovéniából a Lendvai járás polgármestere. Párhuzamos ötletek születtek. Csurgón kistérségi alapon képzeltek el a szerveződést. Nagykanizsán tartottak a magyar oldal résztvevői egy találkozót, s a város korán bekapcsolódott a szervezésbe. Zala megye részéről is volt képviselő. Nagykanizsa Megyei Jogú Város Közgyűlése 78/2000.(II.29) számú határozatával az Eurorégió létrehozását segítő ad hoc bizottság felállításáról is döntött.

Különböző típusú elképzelések ütköztek:

- Kistérségi alapú elképzelés, kistérségek által alakított eurorégió. Problémát jelentett, hogy Szlovéniában és Horvátországban nem létezik a magyarországi értelemben vett kistérség.
- Zala megye képviselői javasoltak egy megyei jellegű együttműködést. Ezzel a javaslattal szemben probléma, hogy Szlovéniában nincsen megyei szint, a horvát megyék pedig rendkívül centralizáltak, nem tudnak rugalmasan részt venni egy együttműködésben.
- Városi elképzelés: a határ menti városok együttműködése látszott a legrealisabb lehetőségnek. Így lehetőség nyílt arra, hogy a városok kistérségei is bekapcsolódjanak. Magyarországról így a résztvevők köre az alábbiak szerint alakult: Nagykanizsa, Lenti, Nagyatád, Marcali, Letenye és kistérsége, Csurgó és kistérsége, Zalakaros és kistérsége.

2000. szeptember 9-én az érintett városok közös szándéknyilatkozatot írták alá, melynek értelmében a Dráva–Mura Eurorégió létrehozásában alapítóként részt vesznek.

A magyar résztvevők mellett Horvátországból Csáktornya és Varasd városok polgármesterei, Szlovéniából Lendva község polgármestere jött el. Felmerült a gondolata, hogy Szlovéniából a Pomurje régió, illetve a Regionális Fejlesztési Ügynökség lépjen be. Főleg az Eurorégió Kht. megalakulása szempontjából lett volna szerencsés az Ügynökség bevonása. Az ügynökség vezetője viszont úgy vélte, hogy egy

ilyen szervezetben az Ügynökség tagságát alkotó önkormányzatoknak maguknak kell belépni, az nem helyettesíthető az Ügynökség részvételével.

Nagykanizsa MJV 2001. évi költségvetésében 2 000 000 forint összeget különített el az Eurorégió munkaszervezetének felállításában is kezdeti lépést jelentő szakértők (tolmács, területfejlesztési szakember) költségeire. A szakértők feladata a munkaszervezet felállítása, valamint a Dráva–Mura Eurorégióval kapcsolatos keretszerződés véglegesítése volt.

A keretszerződés elkészítése és aláírása 2001 folyamán valósult meg. A magyar és szlovén fél szempontjából nem volt különösebb probléma a keretszerződés aláírásával, a horvát felek részéről merült fel több akadály is. Egyrészt meg kellett várni a horvátországi helyhatósági választásokat (2001 nyarán), valamint döntéseikhez az érintett minisztériumok jóváhagyására volt szükség, ráadásul a szerződésben felmerülő, területfejlesztéssel kapcsolatos fogalmak értelmezése is problémát jelentett, így Varasd város részéről a szerződésben megfogalmazott alapelvekkel szemben merültek fel kritikai észrevételek.

A Dráva–Mura Eurorégiós Keretszerződést 2001. szeptember 14-én írták alá a magyar résztvevők, valamint Lendva község képviselője. A horvátországi partnerek előre jelezték, hogy egy aláírási szándéknyilatkozatot készek csak aláírni. Az aláírást kísérő rendezvényen nagy számban megjelent több horvátországi határ menti megye és város, valamint gazdasági kamara képviselője, így sor kerülhetett a határ menti gazdasági kamarák képviselőinek megbeszélésére is. Az Eurorégió arra törekedett kezdetektől fogva, hogy a közigazgatási szférán kívül is alakítson kapcsolatokat a gazdaság, a kultúra területén működő kontaktszemélyekkel, így a Lendván, a várban működő kulturális intézménnyel, a lendvai székhelyű Vállalkozásfejlesztési Alapítvánnyal, a horvátországi megyei gazdasági kamarákkal.

A horvát oldali részvétel érdekében Varasd és Muraköz megye felé Zala, valamint Somogy megye Dráva–Mura Eurorégióban való részvételi szándékát jelezte az előkészítő munkacsoport.

2001. december 17-én Lendva Község Tanácsa elfogadta a Dráva–Mura Eurorégió Keretszerződését, így megvalósult az Eurorégió bilaterális együttműködésének elképzelése, miközben Varasdon a korábbi vitás kérdések kerültek tárgyalásra, de megoldás nem született.

2001-ben felmerült egy közös, közhasznú társaság formájában működő szervezet kialakításának igénye. 2002. február 18-án került sor a Dráva–Mura Eurorégió Térségfejlesztési Közhasznú Társaság alapító okiratának az aláírására, a szlovéniai partner nevében Lendva község polgármestere február 22-én írta alá a társasági szerződést. Formai problémák miatt a társaság cégbírósági bejegyzése csak 2002. június 21-én történt meg. Így megvalósult egy jogi személyiséggel rendelkező határon átnyúló együttműködés.

A Társaság alapítói:

- Csurgó és Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulás
- Lendva Község Önkormányzata
- Lenti Város Önkormányzata

- Dél-Zala Murahid Kistérségi Fejlesztési Társulás
- Marcali Város Önkormányzata
- Nagyatád Város Önkormányzata
- Nagykanizsa Megyei Jogú Város Önkormányzata
- Zalakaros Környéki Települések Területfejlesztési Társaság

A szlovén–horvát–magyar hármashatár térségben működő Dráva–Mura Eurorégió, mint láttuk 2001-ben alakult, s 2002-ben eljutott arra a szintre, hogy közös, jogi személyiséggel bíró szervezetet hozzon létre. Megalakulása kapcsán számos nehézség adódott, amelyek közül a horvát részvétel problémáját e tanulmány készítéséig nem is lehetett legyőzni. Így a szándékosan hármashatár térségre tervezett Eurorégió egyelőre bilaterális formában működik, s szlovén–magyar együttműködésként funkcionál. A megyék belépésével talán kibővül az érintett terület. Úgy tűnik, Közép-Európában a politikai szféra érintettsége ilyen mélységig képes befolyásolni az együttműködési folyamatokat. Az újonnan alakult Kht. nagy lendülettel vágott bele a tevékenységbe, s számos pályázat benyújtásával kívánja már az első időszakban a valós tevékenységet finanszírozni. Látszik, hogy az Eurorégió még a helyét keresi, azokat a „közös nevezőket”, amelyek mentén a három különböző ország szereplőit együttműködésre tudja sarkallni. A valós fejlesztő tevékenység szándéka látszik abban is, hogy az Eurorégió kezdetektől törekszik a nem közigazgatási szereplőkkel való kapcsolattartásra (pl. kamarák), ezzel áthidalva a különböző közigazgatási rendszerekből származó nehézségeket. A közhasznú társaság alakítása akár modell értékű is lehet, viszont figyelembe kell azt venni, hogy nem minden környező országban lehetséges, hogy egy önkormányzat saját döntése alapján egy másik ország területén működő gazdasági társaság tagja lehessen.

Tapasztalatok, lehetőségek

A pozitív irányú változások mellett továbbra is problémát jelent az a tény, hogy nincs jelentős érdeklődés az aktív együttműködések iránt a szlovén önkormányzatok részéről, ill. a magyar résztvevők elmondása szerint az érdeklődés formális. Ez hasonlóképpen igaz a gazdaság szereplőire is. Gyakran fordul elő, hogy a magyar kezdeményezések nem találnak visszhangra, pl. a meghívott szlovén cégek nem látogatják a Lenti Nemzetközi Vásárt. Mindenképpen számolnunk kell azzal, hogy a szlovén oldal gazdasági szereplőinek érdeklődése elsősorban Horvátország és Ausztria felé irányul. Elemzések, sajtóban megjelent publikációk áttekintése bizonyítja, hogy Magyarország, a magyarság képe a szegénységgel párosul a szlovén lakosság asszociációiban. Ebben mindenképpen közrejátszik, hogy a szlovéniai magyarság lakóhelye, a Pomurje régió az ország legfejletlenebb területe, s a magyarországi oldal is Magyarország egyik kevésbé fejlett területe. A magyar határszakasz ugyanakkor elenyésző hosszúságú Szlovénia többi határszakaszával összehasonlítva, melyek közül a horvát határ a leghosszabb, s a már említett problémák miatt jelentős figyelmet kap, míg az osztrák és olasz határ együttműködési ígérete-sebb fejlődési lehetőségekkel kecsegtetnek Szlovénia számára. Így nem csoda, ha a

magyar határ mente inkább fejletlensége okán lesz célja a szlovén területfejlesztés központi törekvéseinek, ugyanakkor a regionális szint erős aktivitása várható az együttműködések terén. E régió három országgal is határos, s az elzártságból való kitörés egyik lehetséges iránya a határon átnyúló együttműködés. Ezen a szinten tapasztalható, hogy reálisabb kép alakul ki egymásról, a közös fejlesztési lehetőségekről, ugyanakkor bizonyos szimpátia is érezhető Magyarország iránt pl. a „mindent irányítani akaró osztrákokkal” szemben.

Az egymás felé fordulás első fecskéi az első megvalósuló projektek. Ezek közül a legjelentősebb a magyar–szlovén vasúti összeköttetés megteremtése, de regionális szinten kiemelkedő hatása van a háromoldalú Natúrpark megszervezésének, melynek területfejlesztési céljai már előrevetítik a fejlesztések összehangolását. A gazdaságfejlesztés szempontjából fontos a Rédicsi Ipari Park „tükörképe” a Lendava-i Ipari Zóna együttműködése, logisztikai központ kialakítása. Tervben van a kislefolyó, határ menti területeken több helyütt megvalósítandó közös szennyvízkezelés.

A területfejlesztési kapcsolatokban nagyobb figyelmet érdemes szentelni a NUTS 3 szint fejlesztési ügynökségének. Ezen a szinten akumulálódnak az eszközök és a lehetőségek, s ez az a szint, amelyik érdemben kíván foglalkozni a határon átnyúló együttműködésekkel. A szlovén NUTS 3 szint magyar együttműködő partnerei lehetnek a megyék, ill. a megyei területfejlesztési ügynökségek, a PHARE, ill. később az INTERREG programok kezelésében pedig a magyar NUTS 2 szintek. Ez a partnerség hasonló erőket és eszközöket tud mozgósítani a határ két oldalán, hasonló kompetenciák találkozhatnak egymással. Az együttműködés szervezeti kereteinek megteremtése részben megvalósítható a Dráva–Mura Eurorégióval. Ebben azonban jelenleg városok működnek együtt. Szerencsés lenne az együttműködésbe bevonni a szlovén régiót és a magyar megyéket is. Így az Eurorégió számára megfelelő eszköz és intézmény állna rendelkezésre a célok megvalósítására.

A PHARE Tri-D által finanszírozott Hármashatár-régió Fejlesztési Stratégia felrajzolta a közös problémákat. Megoldási irányjaiban a háromoldalú problémákra koncentrálna. A kapcsolatok fejlődését szolgálna, ha erre a dokumentumra építve megvalósulna egy kétoldalú, közös fejlesztési program, szlovén oldalról a régió és helyi fejlesztési központok, az önkormányzatok, míg magyar oldalról a megyék, az önkormányzati együttműködések, valamint a Magyar–Szlovén Határmenti Regionális Tanács bevonásával.

A kapcsolatok szintjei tovább bővíthetők a magyar önkormányzati területfejlesztési társulások és a szlovén helyi fejlesztési központok, ill. a szlovén községek között. Itt elsősorban a települések és községek hatáskörébe tartozó infrastrukturális problémák megoldása valósulhat meg. Ezek a kapcsolatok már részben működnek.

Hasonlóképpen működő, de tovább erősítendő a gazdasági szerveződések kapcsolatai. Itt a Lenti központú Vállalkozási Övezet, a Natúrpark Kht., s a szlovén vállalkozásfejlesztési intézmények, fejlesztési központok (Lendva, Muraszombat) közötti kapcsolatok lehetnek gyümölcsözőek.

Mindezekhez azonban szükséges a magyar oldalon az együttműködés forrásainak megteremtése. Működik már a magyar–szlovén PHARE CBC program, amely

biztosít forrásokat. A magyar oldalon részt vevő önkormányzatok társfinanszírozási képessége azonban lényegesen gyengébb, mint a szlovén oldalé, ahol a régió részvétele jelentős forrásokat biztosít.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a szomszédos országok közül Szlovéniában haladott a legelőbbre a regionális politika átalakulása. Igaz, hogy középszintű önkormányzatiság még nem alakult ki, de a területfejlesztés területén már sok összekapcsolható elem létezik. Várható, hogy a NUTS 3 szint előbb-utóbb valamilyen önkormányzati funkcióval is rendelkezni fog. Bár a határ két oldalán elterülő térségek periférikusak, de pont a kialakuló hasonló regionális politikai viszonyok, s a közelgő EU-csatlakozás kapcsán jelentősebb forrásokra támaszkodhatnak. A két határ menti terület együttesen is meglehetősen kis terület, ezen források felhasználása sokkal hatékonyabb lehet, ha közös koordinációval történik. Ehhez erősíteni kell a felvázolt szinteken a területi szereplők közötti együttműködések. Mivel a közös problémák, a az együttműködési szándék, a kormányzati akarat és hosszabb távon a finanszírozási lehetőségek is rendelkezésre állnak, ez a térség minta lehet arra, hogy alulfejlett, de fejlődés-orientált térségek hogyan tudnak együttesen eredményeket elérni, s a lehetőségek közös, hatékonyabb kihasználásával egy fejlődő határregiót kialakítani.

Jegyzet

¹ A tanulmány alapjául szolgáló kutatás a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium megbízásából 76/2001 számú *Komplex határ menti kapcsolatrendszer vizsgálata*, valamint a 35299/2002 számú *Az eurorégiók tervezési, programozási és monitoring rendszere* c. kutatási programok keretei között zajlott.

Irodalom

- 2000 *Regular Report from the Commission on Slovenia's Progress towards Accession*. (2000) Commission of the European Communities, Bruxelles.
- 2001 *Regular Report on Slovenia's Progress towards Accession*. (2001) Commission of the European Communities, Bruxelles.
- Alapító Keretszerződés Szlovénia, Horvátország, Magyarország Határmenti Városainak Dráva–Mura Eurorégió elnevezésű Együttműködéséről*. (2001) Nagykanizsa.
- Boot, L.–Vet de, J.–Feekes, F. (2001) *Absorption capacity for Structural Funds in the regions of Slovenia*. NEI, Rotterdam.
- Development and Business Centre Murska Sobota (1997) *Strategy of small business development in Prekmurje and Prlekija*. DBC, Murska Sobota.
- Ex-ante evaluation of the National Development Plan 2001–2006*. (2001) Institute for Economic Research, Ljubljana.
- Intergovernmental Conference on the Accession of the Republic of Slovenia to the European Union*. (2000) Republic of Slovenia, Ljubljana.
- Regionalni razvojni program, Pomurje 2000+*. (2001) RRA MURA, Murska Sobota.
- Republic of Slovenia. National Development Plan 2001–2006. Draft Version*. (2001) National Agency for Regional Development, Ljubljana.
- Slovenija: predhodni državni razvojni program za obdobje 2000–2002*. (1999) Ljubljana.